

مؤلفه‌های تأثیرگذار بر امنیت شهروندی در شهر رشت

تاریخ دریافت: ۹۱/۴/۱۲

تاریخ پذیرش: ۹۱/۶/۱۷

یوسف زین العابدین^۱، رضوان نظری^۲، ابوطالب احمدی ارکمی^۳

چکیده

مقوله امنیت به عنوان پدیده‌ای کهن و دیرینه با جوهر هستی انسان پیوند ناگسستی دارد. گذشت زمان و تحول در زندگی و هویت اجتماعی جوامع انسانی، مفهوم امنیت را دگرگون ساخته است. امنیت شهروندی شامل هر اقدام و عملی است که سبب اعتلا و آرامش روحی و جسمی افراد می‌شود. هرگونه برنامه ریزی و توجه ویژه به کنترل اجتماعی و سیاسی در پرتو شناخت مسائل امنیتی شهروندان امکان‌پذیر است. بنابراین هدف این مقاله بررسی و شناسایی مؤلفه‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی و میزان تأثیرگذاری و اولویت بندی هر یک از این مؤلفه‌ها بر امنیت شهروندی در شهر رشت است. تحقیق حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش، توصیفی از نوع پیمایشی است که برای جمع‌آوری داده‌ها از ابزار پرسش‌نامه استفاده شده است. جامعه آماری این پژوهش را کلیه شهروندان شهرستان رشت تشکیل می‌دهد که به روش نمونه‌گیری تصادفی تعداد ۳۲۱ نفر مورد بررسی و مطالعه قرار گرفتند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که میانگین رتبه‌ای بیش از ۲/۵ اکثر متغیرها نشان از اثرگذاری مثبت بر امنیت شهروندی در شهر رشت است. همچنین میانگین ۳/۶۸ متغیرهای اجتماعی - فرهنگی و میانگین ۳/۴۸ درصدی متغیرهای اقتصادی - سیاسی نشان از تأیید فرضیه‌ها پژوهش و اثرگذاری مسائل اجتماعی - فرهنگی و مسائل اقتصادی - سیاسی بر امنیت شهروندی شهر رشت دارد. همچنین داده‌های پژوهش نشان می‌دهد اثرگذاری مسائل اجتماعی - فرهنگی بر امنیت شهروندی شهر رشت بیش از مسائل اقتصادی - سیاسی است.

کلید واژه‌ها

امنیت/ شهروندی / مؤلفه‌های اجتماعی - فرهنگی / مؤلفه‌های اقتصادی - سیاسی / امنیت شهروندی / احساس امنیت / شهر رشت

۱- عضو هیئت علمی گروه جغرافیای سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت

۲- کارشناس ارشد جغرافیای سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی.

۳- کارشناس ارشد جغرافیای سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت

امنیت به مفهوم عام به معنای فراهم آمدن شرایطی در جوامع است که افراد یک شهر، استان، کشور در آن احساس آرامش کنند. به علاوه، برنامه ریزی‌ها و سرمایه گذاری دولت‌ها و نهادهای غیر دولتی در بستر جامعه ای امن امکان پذیر خواهد بود. بری بوزان در کتاب «مردم، کشورها و ترس» می نویسد: «امنیت جوامع بشری تحت تأثیر عوامل موجود در پنج حوزه عمده است که عبارت‌اند از: نظامی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی» (اسنایدر^۱، ۱۳۸۴: ۱۵۷). برای تحقق امنیت در جامعه شیوه‌های مختلفی وجود دارد که بستگی تام و مستقیم به شرایط زمانی، مکانی و اجتماعی هر جامعه و کشور دارد. امنیت در ارتباط با انسان‌های ساکن هر مکان، معنا و مفهوم پیدا می کند. شهروندی، به مفهوم سطح برقراری ارتباط با نهادهای جامعه و توانایی تحلیل مسائل اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی همراه با مراقبت از محیط زندگی خود است. امنیت شهروندی، شامل هر اقدام و عملی است که سبب اعتلا و آرامش روحی و جسمی اشخاص می شود. برای اجرای امنیت شهروندی، شاخص‌هایی از جمله تمهید همکاری همه شهروندان و سازمان‌های جامعه مدنی و ایجاد التزام قانونی برای استفاده از حداکثر منابع شهری مورد نیاز است. از آنجایی که همواره برنامه‌ریزی و توجه ویژه به کنترل اجتماعی و سیاسی در پرتو شناخت مسایل امنیتی شهروندان امکان پذیر است، ابتدا باید بررسی لازم نسبت به شناخت شدت تأثیرات هر مؤلفه بر امنیت منطقه صورت گرفته تا بتوان بر اساس میزان تأثیرگذاری، اولویت هر مؤلفه را بر امنیت شهروندی تعیین کرد. همچنین تحلیل ژئوپلیتیکی امنیت شهروندی برای اعمال حاکمیت دولت‌ها امروزه ضروری به نظر می رسد. این پژوهش برای تحلیل مؤلفه‌های اثرگذار بر امنیت شهروندان مرکز استان گیلان (شهرستان رشت) انجام شده است. شهر رشت به عنوان پرجمعیت ترین شهر استان گیلان و نقش مرکزیت آن محل تمرکز نهادهای اداری، سیاسی، اجتماعی و... استان است که می‌تواند به عنوان کانون در تحقق امنیت شهروندی در سراسر این استان مؤثر عمل کند. تأثیر مسایل

1 - Snider

اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی مرکز استان گیلان بر امنیت شهروندی در این پژوهش مورد توجه است. مسئله اصلی این مطالعه این است که مؤلفه های تأثیرگذار بر امنیت شهروندی در شهر رشت کدامند؟

اهداف تحقیق

هدف اصلی تحقیق، شناسایی مؤلفه های اثرگذار بر امنیت شهروندان شهر رشت است. اهداف فرعی تحقیق نیز تعیین میزان تأثیرگذاری شاخص های سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی بر امنیت شهروندی شهر رشت و ارائه پیشنهاد برای ارتقای امنیت شهروندی در شهر رشت می باشد.

پیشینه تحقیق

شرفی (۱۳۸۴) در بررسی جمعیت و امنیت اجتماعی می نویسد: افزایش تراکم جمعیت از جنبه ها و جهات متفاوت ممکن است بی نظمی و ناامنی اجتماعی را افزایش دهد. مسئله معیشت، تفکیک نقش ها، تکثر گروهی، گمنامی افراد، آزادی فردی، تنوع گروه ها، تنوع ارزش ها، وسایل و امکانات زندگی و... عمده ترین مدخل ها و فرصت هایی هستند که افزایش تراکم جمعیت، اثرش را بر نظم و امنیت اجتماعی می گذارد.

عربی (۱۳۸۴) در بررسی امنیت اجتماعی از دیدگاه شهروندان در ۸ شهر بزرگ کشور به این نتیجه رسیده که حد بالایی از افراد متوسط در زندگی روزمره خود دچار نوعی احساس ناامنی می باشند و این نتیجه برای مسئولان حائز اهمیت خواهد بود که در ایجاد احساس امنیت در افراد که یکی از عناصر مهم نظم اجتماعی به شمار می آید، اقدامات و برنامه ریزی ها و نیز اطلاع رسانی مقتضی صورت دهند.

امیدوار و جعفریانی (۱۳۸۴) در مورد تأثیر سیاست های رفاهی بر امنیت اجتماعی و امنیت ملی معتقدند: در کشورهایی که امنیت اجتماعی به معنای وسیع کلمه از متن و بطن روابط اجتماعی جامعه شکل گرفته باشد، حمایت از آن نیز توسط خود افراد تضمین می شود. بر عکس در کشورهایی که امنیت به معنای فوق وجود نداشته باشد

و آن را بیشتر به صورت وارداتی تلقی کنند وضع به گونه ای دیگر است. یعنی ناامنی اجتماعی حاکم بر قالب قانون دولتی کشور، می شکند و به نوعی شهروندان را به مقاومت مدنی و نافرمانی اجتماعی سوق می دهد.

جزینی و قالی شورانی (۱۳۸۶) در بررسی ویژگی‌های جمعیتی (اجتماعی-اقتصادی) ورامین و امنیت عمومی، پس از پرداختن به وظایف دولت در استقرار امنیت به این نتیجه رسیده اند که با توجه به پیچیدگی جوامع و رشد جمعیت، گسترش کلان شهرها و عوامل متعدد دیگر امنیت باید بر تعداد جمعیت یک جامعه قابل تقسیم باشد اگر دولت بخواهد به تنهایی ایجاد امنیت کند قطعاً موفق نخواهد بود، زیرا ملت باید داوطلب باشد.

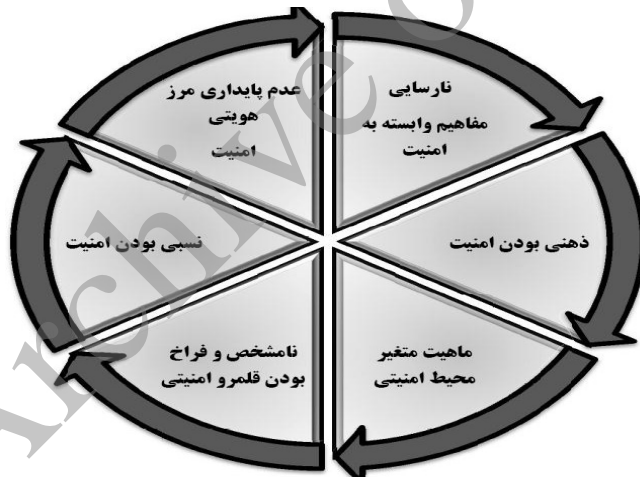
نتیجه مطالعه علیدوستی (۱۳۸۸) در مقاله ای با عنوان پلیس و آموزش حقوق شهروندی نشان می دهد که آموزش حقوق مورد احترام شهروندان به پلیس موجب می شود اجزای این نیروی امنیتی از تعرض به حقوق شهروندان هر چند متهم و مجرم پرهیزند تا از این رهگذر کارآمدی پلیس در تأمین حقوق شهروندی حاصل شود.

صرافی و عبدالهی (۱۳۸۷) در تحلیل مفهوم شهروندی و ارزیابی جایگاه آن در قوانین پس از پرداختن به اهمیت حکومت‌های محلی، مدیریت شهری و شوراهای اسلامی شهرها در شهروندسازی و شکل دادن به جامعه مدنی نتیجه می گیرند که مدیریت شهری اثربخش به تنهایی نمی تواند به ابزار و فنون اکتفا کند. شرط کافی در نظام مند کردن تمامی عوامل و بازیگران، به طور مشخص به چگونگی تعامل شهروندان باز می گردد.

مبانی نظری تحقیق

جهان معاصر به لحاظ چشم‌اندازهای امنیتی در دهه اول هزاره سوم میلادی با رخدادهای کم‌نظیر امنیتی مواجه شد که در آن نقش مدل‌های متغیر ژئوپلیتیکی بویژه در حوزه زمان و فضا بسیار چشمگیر بود (یزدان‌پناه درو، ۱۳۸۸، ۱۱۲). با گذر زمان و عبور از دوره‌های مختلف (سنتی، مدرن، پست مدرن و...) جوامع مختلف نیز دچار تغییرات زیادی شده اند، امنیت نیز همچون سایر عرصه‌های زندگی، از خاص و

کوچک به عام و گسترده تغییر کرده است. بنابراین باید گفت که مفهوم امنیت به سرعت در حال گسترش است و مانند سایر مفاهیم اساسی و رایج در علوم انسانی نظیر، صلح، عدالت و آزادی در معرض تفسیرها و تعبیرهای گوناگونی قرار دارد. به طوری که مفهوم سنتی امنیت که بر بعد نظامی تأکید داشت، جای خود را به مفهوم امنیت در ابعاد مختلف قرار داده است (زندر^۱، ۲۰۰۷: ۱۴۰-۱۳۷). واژه امنیت از ویژگی های خاصی برخوردار است که ارائه تعریفی دقیق آن را دشوار می سازد. آرنولد و لفرز^۲، معتقد است: امنیت نماد ابهام آمیزی است که اصلاً ممکن نیست دارای معنای دقیقی باشد و بوچمن^۳، امنیت را واژه ای می داند که معانی بسیاری دارد (حسن پور و همکاران، ۱۳۹۱: ۵۰۴). جست و جو در ادبیات و تاریخچه امنیت ما را به این نکته رهنمون می سازد که تعریف مفهوم امنیت با گذر زمان دچار تغییرات متعددی شده که در مجموع می توان امنیت را مفهوم پیچیده ای فرض کرد. نمودار زیر مهم ترین عوامل زمینه ساز مبهم بودن مقوله امنیت را نشان می دهد.

نمودار شماره ۱: عوامل پیچیدگی و ابهام مفهوم امنیت

منبع: (علیزاده، ۱۳۹۱: ۱۷۷)

- 1- Zender
- 2- Arnold Wolfers
- 3- Buchman

امنیت بستر تحقق ارزش‌ها و اهداف است. امنیت را می‌توان یکی از مواهب الهی برشمرد که بشر همواره خواستار آن بوده و تمام جوامع انسانی تلاش داشته‌اند با شناخت آسیب‌پذیری‌ها به این خواسته دست یافته و از آن پاسداری کنند. این تلاش مستمر از آن جهت صورت می‌گرفته که انسان‌ها در سایه امنیت قادر به حرکت به سوی اهداف عالی خود و دسترسی به توسعه و پیشرفت خویش بوده‌اند (احمدپور، ۱۳۹۰: ۵۲). یک نظام حکومتی حاضر است برای حفاظت از امنیت ملی همه منابع خود را تخصیص دهد. مهم‌ترین اهداف در این خصوص عبارت‌اند از:

- ۱- حفظ استقلال و تمامیت ارضی؛ ۲- تحقق رفاه مردم و ثبات سیاسی کشور؛
- ۳- حفظ و اشاعه ارزش‌های ملی و اقتصادی و ۴- فراهم کردن امکانات فراغت خاطر نسبت به تهدیدات اجتماعی (ماندل^۱، ۱۳۷۹: ۳۵-۳۴). امنیت عمومی را می‌توان یکی از بارزترین وجوه بالندگی یک اجتماع و بستر ساز رشد، توسعه و ثبات جامعه دانست. استقرار امنیت عمومی در یک جامعه نیازمند ساختاری است که در آن حداقل عناصری چون عدالت اجتماعی، تأمین رفاه اجتماعی، اشتغال، عدم استبداد، آزادی، حاکمیت مردم و مشارکت کامل آن‌ها، توزیع دانایی و اطلاعات در جامعه، عدم اختلال اجتماعی، استفاده از نیروی فرهیختگان و دانایان، سازگاری اجتماعی و... وجود داشته باشد (حیدری، ۱۳۸۴: ۶).

منشا شهروندی به لحاظ تاریخی در مبارزه سیاسی جوامع غربی علیه نظام‌های قرون وسطایی و علیه گسست زندگی جمعی به دلیل وجود حقوق خاص جماعت گرایانه، به تلاشی برای رها کردن هم‌زمان افراد و جامعه بر می‌گردد. جوامع مدرن با گرایشی به انحلال خاص‌گرایی‌های جماعت‌گرایانه در قالب جامعه‌ای عمومی، یعنی دولت و تبع آن در قالب فرد توصیف شده است. شهروندی بدین ترتیب قلمرویی است که در آن جست‌وجوی هم‌زمانی برای دستیابی به عمومیت و فردیت صورت می‌گیرد (نش و اسکات، ۱۳۸۸: ۱۸۸). تابعیت در بطن خود مفهومی تحت عنوان شهروندی را شکل می‌دهد که در زندگی سیاسی و اجتماعی فرد به عنوان عضوی از ملت و کشور متضمن حقوق و تعهدات ویژه‌ای است (حافظ نیا و همکاران،

1- Mandel

۱۳۸۹: ۱۶۰). مارشال، در فرایند تکاملی شهروندی به حقوق اجتماعی پرداخته که تعیین کننده استانداردهای مناسب زندگی در زمینه بهداشت، درمان، شغل، مسکن و.. است. در حقیقت، مارشال حقوق اجتماعی را به معنای موقعیت رسمی شهروندی بر پایه منابع مادی دانسته است. این پیوند حتی در تحلیل صاحب نظرانی چون مارکس که تحقق شهروندی در نظام بورژوازی را فریب و ایده طبقه مسلط دانسته، مشاهده می شود. در این نظریه شهروندی بخشی از مسئله تا راه حل نسبت به بی عدالتی سرمایه داری دیده شده که تحقق آن نیازمند رفع موانع اقتصادی اجتماعی است (فالکس^۱، ۱۳۸۱: ۲). به منظور تحقق ارزش های عدالت، برابری، آزادی و انسجام اجتماعی، تأمین منابع و ایجاد شرایط ضروری است. این ایده اجتماعی علاوه بر برخورداری از حقوق و وظایف نیازمند شرایطی برای تحقق است که بخشی از آن به رفاه اجتماعی مربوط می شود و جامعه و نهادهای موجود در آن وظیفه تأمین و ارائه آن را بر عهده دارند (شیانی، ۱۳۸۲: ۲۰). کاملاً آشکار است که در تحلیل و تبیین شهروندی و رفاه اجتماعی عده ای بر ابعاد و مؤلفه های تشکیل دهنده شهروندی با عنوان حقوق و گروهی نیز بر شرایط و عوامل پیرامونی شهروندی تأکید کرده اند. در حقیقت، برخورداری از رفاه در قالب منابع در نظریه ها آورده شده است. این منابع زیربنای اصلی توانمندی افراد جامعه محسوب می شود؛ یعنی افراد و گروه های اجتماعی نیازمند توانمندی از طریق مناسبات حقوقی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی هستند که شرطی لازم برای تحقق شهروندی است (شیانی، ۱۳۸۱: ۲۵۰).

شهروندی باید در بسیج منابع انسانی، مبارزه با نابرابری هایی که سرمایه داری آن ها را تشدید کرده است و تأمین هم گرایی و بویژه ادغام متضرران تحت کنترل دقیق دولت - ملت، نقش مهمی ایفا کند (نش و اسکات، ۱۳۸۸: ۱۹۰). شهروندی و رفاه اجتماعی دارای ارتباط متقابل هستند. در چارچوب ایده شهروندی می توان به طور مستقیم بسیاری از نیازها، خواسته ها و منافع افراد و گروه های اجتماعی را در قالب حقوق پاسخ گفت و به طور غیر مستقیم نیز از طریق تأمین منابع مختلف راه را برای تحقق

شهروندی هموار کرد. کم و کیف این تأثیرگذاری می‌تواند به صورت عوامل محدودکننده و مشروط کننده دربرگیرنده عوامل درون‌زا یعنی عناصر داخلی (ابعاد و مؤلفه‌های شهروندی) و عوامل برون‌زا یعنی منابع و موانع مختلف مورد تبیین قرار گیرد. شهروندی قابل تقلیل به رفاه اجتماعی نیست بلکه اساساً رفاه اجتماعی پیش شرط و نتیجه شهروندی محسوب می‌شود (شیانی، ۱۳۸۲: ۲۱).

تا اواخر دهه ۸۰ میلادی، در مورد شهروندی و اینکه این واژه شامل کدام یک از حقوق و تکالیف برای افراد و گروه‌های انسانی در ارتباط با یکدیگر یا در تعامل با دولت می‌شود سه نظریه اصلی شامل: لیبرالیسم، اجتماع گرایی و جمهوری گرایی مطرح بوده است. با جدی تر شدن پیامدهای ناشی از انقلاب اطلاعاتی و ارتباطی رویکردهای فوق قادر به پاسخ‌گویی مسائل شهروندی نبودند. به تدریج رویکردهای پسامدرن با تأکید بر جهانی شدن و شهروندی جهانی مطرح شد. جورج ریترز^۱، با اشاره به اینکه رویکردهای اصلی شهروندی متأثر از ایدئولوژی‌های سیاسی بوده و تحولات اجتماعی را منعکس می‌کند، روندهای مسلط در شهروندی را در چهار گفتمان تحت عناوینی چون: حقوق، اجتماع گرایی، جمهوری گرایی و تکثر گرایی رادیکال خلاصه می‌کند (بدیعی و میراحمدی، ۱۳۹۱: ۳۰۱). شهروندی به عنوان یک پدیده اجتماعی مدرن از مؤلفه‌های محوری نظام‌های سیاسی دموکراتیک و شاخصی برای نشان دادن تحقق دموکراسی در یک جامعه مدرن است که برخوردار از حوزه عمومی و جامعه مدنی کارآمد و پویا باشد (توسلی و نجاتی حسینی، ۱۳۸۳: ۳۲). مفهوم مشارکت و شهروندی فعال، مستلزم برخورداری از حق، وسیله، فضا، فرصت و در صورت لزوم پشتیبانی و حمایت برای حضور و تأثیرگذاری در تصمیم‌ها و نیز درگیر شدن در فعالیت‌های اجتماعی برای کمک به ساخت جامعه‌ای بهتر است (اریکا^۲، ۲۰۰۳: ۱۱۲).

فرضیه‌های تحقیق

—مسائل اجتماعی و فرهنگی می‌تواند بر امنیت شهروندی در شهر رشت مؤثر باشد.
—مسائل اقتصادی-سیاسی می‌تواند بر امنیت شهروندی در شهر رشت تأثیرگذار باشد.

1- George Ritzer
2- Eryica

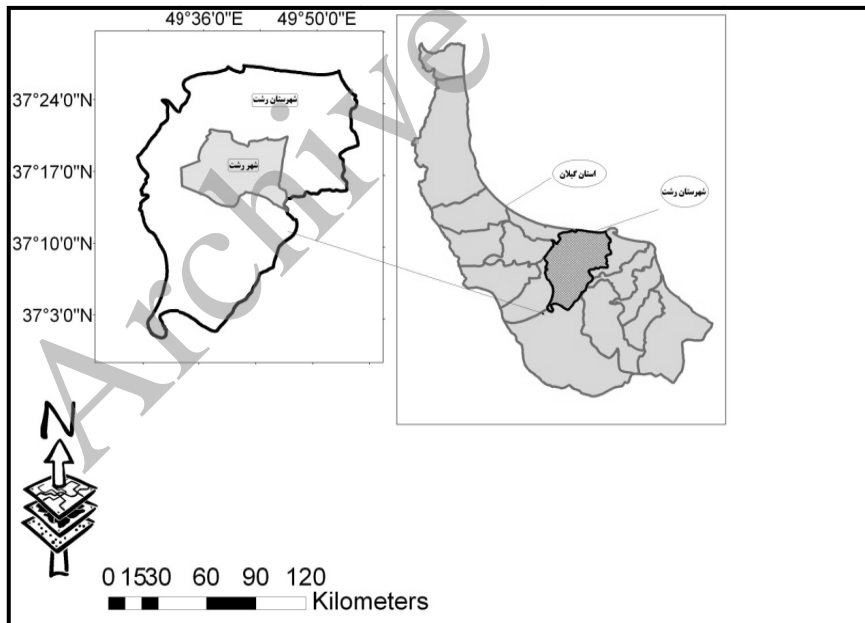

روش شناسایی تحقیق

این پژوهش از نظر نوع و هدف کاربردی و مبتنی بر دو روش مطالعات کتابخانه ای و میدانی است. در گام نخست برای تدوین مبانی نظری و مرور مطالعات صورت گرفته از مطالعات کتابخانه ای بهره گرفته شد و در ادامه برای دستیابی به اهداف مورد نظر در تحقیق از روش توصیفی تحلیلی از نوع پیمایشی استفاده شد. در این تحقیق پرسش نامه، ابزار اصلی جمع آوری اطلاعات در پیمایش میدانی و بررسی موردی موضوع بحث در محدوده تعیین شده تحقیق است.

جامعه آماری این تحقیق متشکل از طبقات مختلف شهروندان شهر رشت می باشند که روش های تأمین امنیت شهروندی شهر رشت (مرکز استان) از نظر آنها مشخص می شود. شهروندان ساکن در سه منطقه شهرداری شهر رشت بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵، ۵۵۱۱۶۱ نفر می باشند جامعه آماری این پژوهش را تشکیل می دهند.

شکل شماره ۱، موقعیت جغرافیایی شهر رشت در استان و شهرستان

منبع: سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان گیلان، بخش GIS، ۱۳۸۹.

همان طوری که گفته شد حجم جامعه آماری شهروندان شهر رشت می‌باشند. انتخاب تعداد نمونه‌ها، با توجه به موضوع تحقیق و آگاهی‌های اولیه از جامعه آماری، همچنین گستردگی محدوده مورد مطالعه بر اساس فرمول کوکران از طبقات اجتماعی مختلف و مشاغل گوناگون جامعه در شهر رشت استفاده شد که به دلیل تخصصی بودن مفهوم امنیت و شهروندی دارای تحصیلات دیپلم به بالا هستند.

بر اساس فرمول نمونه‌گیری کوکران تعداد نمونه‌ها ۳۲۱ نفر هستند که در سطح شهر رشت ۳۲۱ پرسش‌نامه توزیع و توسط این نمونه‌ها تکمیل شد. بنابراین روش نمونه‌گیری مطالعه مورد نظر تصادفی ساده است.

روایی به معنای صحیح و درست بودن است که مقصود از آن عبارت است از اینکه وسیله اندازه‌گیری بتواند خصیصه و ویژگی‌های مورد نظر را اندازه‌گیری کند (خاکی، ۱۳۸۷: ۲۸۸).

در این مرحله برای از اطمینان از روایی ابزار تحقیق، پرسش‌نامه با نظر استادان، مورد بازبینی قرار گرفته و پس از اعمال نظرهای کارشناسی آن‌ها پرسش‌نامه تنظیم شد. بنابراین روایی ابزار با بهره‌گیری از روش اعتبار محتوا به لحاظ اینکه به تأیید استادان دانشگاه رسیده است، تأمین می‌شود.

پایایی تحقیق

ابزار پایا یا معتبر ابزاری هستند که از خاصیت تکرار پذیری و سنجش نتایج یکسان برخوردار باشند (حافظ نیا، ۱۳۸۷: ۱۵۵).

برای آزمون پایایی پرسش‌نامه از روش محاسبه آلفای کرونباخ استفاده شده است. به منظور بررسی میزان اعتبار و پایایی پرسش‌نامه تهیه شده، ابتدا یک آزمون مقدماتی انجام گرفت و تعداد ۳۰ پرسش‌نامه بین شهروندان توزیع و جمع‌آوری شد و داده‌های به‌دست آمده با استفاده از آلفای کرونباخ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و نتایج به‌دست آمده نشان داد که سؤالات طرح شده از اعتبار کافی برای ارزیابی محورها و ابعاد برخوردار می‌باشند. محاسبات انجام شده با آلفای کرونباخ که به‌صورت نرم‌افزار

SPSS انجام گرفت نمودار اعتبار ۰/۹۹/ این پرسش‌نامه، و گویای پایا بودن سؤالات ابزار تحقیق است.

تعریف مفاهیم و اصطلاحات

- **امنیت:** امنیت به معنای در امان بودن، ایمن شدن، برقراری و حفظ نظم اجتماع است (روشن و فرهادیان، ۱۳۸۵: ۲۷). امنیت در نظریه‌های سنتی صرفاً به معنای حصول شرایط فردی، گروهی و اجتماعی است که عاری از خشونت و پرخاشگری می‌باشد. اما در نظریه‌های مدرن مفهوم امنیت هم ایمنی ناشی از فقدان خشونت را در برمی‌گیرد و هم مبتنی بر شرایطی است که انسان به لحاظ شغلی، خانوادگی، فکری، عقیدتی، سیاسی، فرهنگی و مانند آن نیز در آسودگی یا در رفاه و آسایش باشد (هافندورن و بالدوین، ۱۳۸۰: ۱۹۱-۱۹۲).

- **شهروندی:** شهروندی مفهوم جدیدی است که بر اساس زندگی شهری در جوامع مدنی شکل گرفته است و در عین حال منزلتی است برای فرد در ارتباط با یک دولت که از نظر حقوق بین الملل نیز محترم شمرده می‌شود (آشوری، ۱۳۷۸: ۲۲۱). شهروندی سطح برقراری ارتباط با نهادهای جامعه و توانایی تحلیل مسایل اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی همراه با مراقبت از محیط زندگی خود است (ریچاردز^۱، ۲۰۰۴: ۸). شهروندی عبارت است از عضویت در جامعه ملی که موجب به وجود آمدن مجموعه ای از حقوق برابر مبتنی بر عدالت در یک جامعه می‌شود (کوهن و کندی^۲، ۲۰۰۰: ۸۲).

معرفی اجمالی شهر رشت

استان گیلان در کرانه دریای خزر از جانب شمال به دریای خزر، شمال غرب به جمهوری آذربایجان، و از جهات دیگر به مرزهای داخلی محدود می‌شود. شهر رشت به عنوان مرکز استان گیلان از دیرباز نقش فرهنگی و سیاسی مهمی در کشور داشت؛ زیرا

1- Richards

2- Kohen & Kenedy

معبّر اطلاعات و فعالیت‌های اقتصادی - سیاسی کشور به سوی اروپا در گذشته نه چندان دور بوده است، از همین رو توجه به مسائل امنیتی ملی و بین‌المللی با رویکرد جدید زودتر از بسیاری شهرهای دیگر کشور در این شهر مورد توجه قرار گرفت. از نظر امنیت ملی تأثیرگذاری مثبت متغیرهای اجتماعی - فرهنگی کاملاً در این شهر مشهود است. سطح بالای تحصیلات و سواد عمومی در این شهر نشأت گرفته از آثار روابط سیاسی ایران با روسیه با گذر اطلاعات از رشت از دوران قاجار است. همچنین به دلیل شکل و بافت روستاها و شهرها و نوع سکونت‌گزینی منطقه که باعث پیوندهای پیچیده مردمان با یکدیگر می‌شود و در واقع تمام نقاط جلگه‌ای استان دارای اسکان است سبب کاهش ناامنی و مانع از شکل‌گیری گروه‌های معارض بزرگ در استان و بالتبع در شهر رشت شده است که به طور مستقیم در افزایش امنیت عمومی نقش دارد. به دلیل موقعیت سیاسی و اقتصادی شهر رشت و آستانه جمعیتی و بافت شهری، امکانات و خدمات زیربنایی تقریباً به صورت برابر در سه منطقه‌ی شهر پراکنده شده و بر تأمین امنیت نسبی تأثیر گذار است. از لحاظ مذهبی منطقه مورد نظر بعد از ورود اسلام مأمّن و پناهگاه گروه‌های مذهبی و افراد مخالف حاکمیت بود. این افراد که غالباً از علویان و شیعه مذهب بودند به تدریج با ترویج مذهب خود بر اعتقادات دینی ساکنان بومی غالب آمده و شکل‌گیری مذهب شیعه به صورت عمیقی بر مردمان منطقه اثر گذاشت. هم‌اکنون شهر رشت یکی از مهم‌ترین و قدیمی‌ترین شهرهای مذهبی کشور محسوب می‌شود. اعتقادات مذهبی مردم و پراکندگی اماکن و بقاع متبرکه در این منطقه سبب شده تا جنبه‌های گوناگونی امنیت، تأثیرپذیر از این مؤلفه باشد. بررسی امنیت عمومی شهر رشت بر اساس آمارهای انتشار یافته و گزارش‌های کلاتری‌ها در مورد وقایع و جرایم هفتگانه شهر رشت در ماه‌های سپری شده سال ۱۳۸۹ نشان می‌دهد به ترتیب مواد مخدر، مفاسد اجتماعی و سرقت بیشترین گزارش‌ها و مابقی جرایم، جرایم مالی و اقتصادی، قاچاق کالا و شرارت در رده‌های بعدی قرار دارند. بنابراین می‌توان اذعان داشت که بیکاری، معضلات اجتماعی، نقش خانواده و عوامل اقتصادی دلایل اصلی اتفاق جرم و تهدیدکننده امنیت شهروندی در شهر رشت می‌باشند.

یافته‌های تحقیق

متغیرهایی که در این پژوهش برای شناسایی مؤلفه‌های تأثیرگذار بر امنیت شهروندی در شهر رشت مورد استفاده قرار گرفتند، در دو گروه متغیرهای اقتصادی - سیاسی و متغیرهای اجتماعی - فرهنگی می‌باشند که میزان داده‌های آن‌ها در دو جدول جداگانه آورده شده است.

جدول شماره ۱ - میانگین رتبه‌های متغیرهای اجتماعی - فرهنگی اثرگذار بر امنیت شهروندی شهر رشت

میانگین رتبه‌ای	متغیر
۴۸	اثرگذاری افزایش سطح تحصیلات بر امنیت شهروندی شهر رشت
۴۵	میزان آثار نقش خانواده بر امنیت شهروندی شهر رشت
۴۱۲	اثرگذاری الگوهای صحیح فرهنگی بر امنیت شهروندی شهر رشت
۴۱۰	اثرگذاری معضلات اجتماعی بر امنیت شهروندی شهر رشت
۳۹	میزان اثرگذاری اعتیاد به مواد مخدر بر امنیت شهروندی شهر رشت
۳۸۸	میزان اثرگذاری مذهب بر امنیت شهروندی شهر رشت
۳۸۲	میزان اثرگذاری دانشگاه‌ها بر امنیت شهروندی شهر رشت
۳۶۶	میزان اثرگذاری مراکز فرهنگی بر امنیت شهروندی شهر رشت
۳۶۶	میزان اثرگذاری پارک‌ها بر امنیت شهروندی شهر رشت
۳۶۳	میزان اثرگذاری اماکن مذهبی بر امنیت شهروندی شهر رشت
۳۳۶	میزان اثرگذاری باشگاه‌های ورزشی بر امنیت شهروندی شهر رشت
۳۲۸	میزان اثرگذاری کتابخانه‌های عمومی بر امنیت شهروندی شهر رشت
۳۲۶	میزان اثرگذاری امکانات رفاهی - تفریحی بر امنیت شهروندی شهر رشت
۲۸۹	میزان اثرگذاری رسانه‌ها بر امنیت شهروندی شهر رشت
۲۳۷	میزان اثرگذاری ایام خاص مذهبی بر امنیت شهروندی شهر رشت
۳۶۸	میانگین متغیرهای اجتماعی - فرهنگی

تحلیل داده‌های جدول فوق که از طریق آزمون فریدمن در نرم افزار SPSS انجام گرفت حاکی از آن است که میانگین رتبه‌ای متغیرهای اجتماعی - فرهنگی با میزان ۳/۶۸ نشان از قابل قبول بودن آثار مثبت مؤلفه‌ها بر امنیت شهروندی می‌باشد. همچنین نتایج آزمون فریدمن نیز با میزان $p: 0/00 < 0/00$ نشان از معنادار بودن رابطه و آثار مثبت متغیرهای اجتماعی - فرهنگی بر امنیت شهروندی شهر رشت دارد. با توجه

به جدول فوق، مؤثرترین متغیر اجتماعی - فرهنگی که به ترتیب ذکر شده سطح تحصیلات است، سپس نقش خانواده، الگوهای صحیح فرهنگی و... در رده‌های بعدی اهمیت قرار دارند. به علاوه باید یادآور شد دو مؤلفه سطح تحصیلات و اهمیت نقش خانواده به عنوان مهم ترین مؤلفه‌های اثرگذار در امنیت شهروندی شهر رشت در بین تمامی متغیرهای عنوان شده هستند.

جدول شماره ۲:- میانگین رتبه‌های متغیرهای اقتصادی - سیاسی اثرگذار بر امنیت شهروندی شهر رشت

میانگین رتبه ای	متغیر
۴.۴۸	میزان اثرگذاری خدمات پلیس بر امنیت شهروندی شهر رشت
۴.۴۷	میزان اثرگذاری نهادهای مردمی بر امنیت شهروندی شهر رشت
۴.۴۶	میزان اثرگذاری معضل بیکاری بر امنیت شهروندی شهر رشت
۴.۳۸	میزان اثرگذاری فقر و تنگدستی بر امنیت شهروندی شهر رشت
۴.۱۲	میزان اثرگذاری پایگاه‌های بسیج بر امنیت شهروندی شهر رشت
۴.۱	میزان اثرگذاری گسترش قاچاق بر امنیت شهروندی شهر رشت
۳.۵۱	میزان اثرگذاری رضایت از عملکرد مسئولین بر امنیت شهروندی شهر رشت
۳.۳۶	میزان اثرگذاری دست‌فروشی و دوره‌گردی بر امنیت شهروندی شهر رشت
۳.۳۱	میزان اثرگذاری کیفیت امور زیربنایی بر امنیت شهروندی شهر رشت
۲.۸۲	میزان اثرگذاری سیستم حمل و نقل بر امنیت شهروندی شهر رشت
۲.۴۵	میزان اثرگذاری مهاجرت افراد غیر بومی بر امنیت شهروندی شهر رشت
۲	میزان اثرگذاری آب‌وهوا بر امنیت شهروندی شهر رشت
۱.۸۸	میزان اثرگذاری گردشگران بر امنیت شهروندی شهر رشت
۳.۴۸	میانگین متغیرهای اقتصادی - سیاسی

بر اساس داده‌های جدول فوق نیز، میانگین رتبه‌ای متغیرهای اقتصادی - سیاسی ۳/۴۸ نشان از قابل قبول بودن آثار متغیرهای اقتصادی - سیاسی بر امنیت شهروندی شهر رشت است. همچنین نتایج آزمون فریدمن با میزان $0/00$ یعنی $P:0/00$ نشان از معنا دار بودن تأثیر مؤلفه‌های اقتصادی - سیاسی بر امنیت شهروندی شهر رشت

می‌باشد. مهم ترین مؤلفه‌های اثرگذار اقتصادی - سیاسی که به ترتیب ذکر شد، خدمات پلیسی است، درضمن بر اساس داده‌های پژوهش، این مؤلفه سومین متغیر اثرگذار تأمین امنیت شهروندی شهر رشت نیز عنوان شده است. نهادهای مردمی نیز در رده‌ی بعدی قرار دارد. همچنین معضل بیکاری به عنوان مهم ترین متغیر تهدید کننده امنیت شهروندی ذکر شده است. در این بین، گردشگران و شرایط اقلیمی به ترتیب به عنوان کم‌اثرترین مؤلفه‌های اثرگذار بر امنیت شهروندی محسوب می‌شوند.

نتیجه‌گیری

امنیت شهروندی، شامل هر اقدام و عملی است که سبب اعتلا و آرامش روحی و جسمی اشخاص می‌شود. برای اجرای امنیت شهروندی، شاخص‌هایی از جمله تمهید همکاری همه شهروندان و سازمان‌های جامعه مدنی و ایجاد التزام قانونی برای استفاده از حداکثر منابع شهری مورد نیاز است. از آن جایی که همواره برنامه ریزی و توجه ویژه به کنترل اجتماعی و سیاسی در پرتو شناخت مسایل امنیتی شهروندان امکان پذیر است، ابتدا باید بررسی لازم نسبت به شناخت شدت تأثیر هر مؤلفه بر امنیت منطقه صورت گرفته تا بتوان بر اساس میزان تأثیرگذاری، اولویت هر مؤلفه را بر امنیت شهروندی تعیین کرد. علاوه بر اینکه امروزه مقوله امنیت شهروندی برای اعمال حاکمیت دولت‌ها ضروری به نظر می‌رسد. همچنین با تحولات اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی جهان امروز همراه با رشد و توسعه سطح فناوری تأمین امنیت شهروندی نیز در مکان‌های مختلف دستخوش تغییر می‌شود. برای برنامه‌ریزی و در صورت نیاز دگرگونی در شیوه‌های تأمین امنیت شهروندان نیاز به شناسایی وضع موجود و در ادامه تأکید بر نگرش امنیت پایدار شهروندی الزامی است. پژوهش حاضر نیز در پی ضرورت احساس شده در تحلیل مؤلفه‌های اثرگذار بر امنیت شهروندان شهر رشت انجام پذیرفت. شهر رشت به عنوان پرجمعیت ترین شهر استان گیلان و نقش مرکزیت آن محل تمرکز نهادهای اداری و سیاسی و اجتماعی و... استان است. از همین رو به عنوان کانون تحقق امنیت شهروندی در سراسر استان به گونه‌ای مؤثر عمل می‌کند. متغیرهای اندازه‌گیری شده در شهر رشت در زمینه‌ی مؤلفه‌های اثرگذار امنیت

شهروندی که در دو دسته متغیرهای اجتماعی - فرهنگی و اقتصادی - سیاسی تقسیم بندی شدند، نشان می‌دهد که میانگین رتبه‌ای بیش از ۲/۵ اکثر متغیرها نشان از اثرگذاری مثبت بر امنیت شهروندی است. همچنین داده‌های پژوهش نشان می‌دهد اثرگذاری مسائل اجتماعی - فرهنگی بر امنیت شهروندی شهر رشت بیش از مسائل اقتصادی - سیاسی می‌باشد. بررسی آماری در مورد جرایم اتفاق افتاده بر اساس گزارش‌های مستند نیز، نمودار تأثیرگذاری بیکاری، نقش خانواده و عوامل اقتصادی بر وقوع آن‌ها است، نکته‌ای که در داده‌های میدانی نیز مشاهده شد. در واقع انطباق دیدگاه ذهنی و عینی در این پژوهش مشاهده می‌شود. ضمن اینکه این آمارها نشان می‌دهد که تأمین امنیت شهروندی در مقایسه با بسیاری از شهرهای دیگر کشور، مخصوصاً مناطق مرزی رضایت‌بخش است. در این پژوهش امنیت شهروندان شهر رشت بیشترین تأثیرپذیری را از سطح تحصیلات به عنوان یک متغیر اجتماعی - فرهنگی دارد. گردشگران نیز با میزان میانگین ۱/۸۸ بدون تأثیر می‌باشند. بررسی نحوهٔ پراکنش امکانات و تأسیسات اجتماعی - سیاسی و خدمات زیر بنایی در گسترهٔ شهر رشت نیز که بسیاری از مؤلفه‌های آن‌ها تأثیر مستقیم بر امنیت شهروندی دارند نشان از توزیع نسبتاً برابر و عادلانه این موارد به استثنای برخی موارد جزئی، خدمات افزون تر در منطقه یک شهرداری، در سطح سه منطقه شهری است.

پیشنهادها

- ۱- ایجاد فرصت‌های شغلی متعدد و منطبق با شرایط محیطی با هدف اشتغال نیروی جوان.
- ۲- گسترش امکانات رفاهی و تفریحی در سطح شهر برای سازمان دهی اوقات فراغت شهروندان.
- ۳- آموزش فرهنگ شهروندی از طریق برگزاری دوره‌های آموزشی، رسانه‌ها، انتشار بروشورها و کتاب.
- ۴- کوشش در جهت ارتقای سطح زندگی شهروندان و بهبود رفاه اجتماعی.

۵- استفاده از فناوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی جدید توسط نیروهای امنیتی و انتظامی در جهت کنترل جرایم.

۶- برنامه ریزی در جهت پراکنش صحیح امکانات، تأسیسات و خدمات زیربنایی در سطح شهر با هدف جلوگیری از تشکیل محله‌های فقیرنشین.

منابع

- آشوری، داریوش (۱۳۷۸). دانشنامه سیاسی، تهران: انتشارات مروارید، چاپ پنجم.
- احمدپور، آرام (۱۳۹۰). «بازارچه‌های مرزی و نقش آن‌ها در توسعه امنیت آن مناطق»، فصلنامه دانش انتظامی، سیستان و بلوچستان.
- اسنایدر، کریگ (۱۳۸۴). امنیت و استراتژی معاصر، ترجمه سید حسین محمدی نجم، تهران: انتشارات دوره عالی جنگ.
- امیدوار، علیرضا و ابراهیم جعفریانی (۱۳۸۴). تاثیر سیاست‌های رفاهی بر امنیت اجتماعی و امنیت ملی، فصلنامه کاربردی معاونت اجتماعی ناجا، تهران: انتشارات آشنایی.
- بدیعی، مرجان و فاطمه سادات میراحمدی (۱۳۹۱). «بازنمایی حقوق شهروندی در فضای مجازی»، مجموعه مقالات پنجمین کنگره انجمن ژئوپلیتیک ایران رشت: دانشگاه آزاد اسلامی.
- توسلی، غلام عباس و غلام عباس نجاتی حسینی (۱۳۸۳). واقعیت اجتماعی شهروندی در ایران، مجله جامعه شناسی ایران، دوره پنجم، شماره ۲.
- جزینی، علیرضا و محمد قالی شورانی (۱۳۸۶). «رابطه ویژگی‌های جمعیتی (اجتماعی - اقتصادی) و رامین با امنیت عمومی»، فصلنامه مطالعات مدیریت انتظامی نشریه دانشکده فرماندهی و ستاد.
- حافظ نیا، محمدرضا و همکاران (۱۳۸۹). سیاست و فضا، تهران: انتشارات پاپلی.
- حافظ نیا، محمدرضا (۱۳۸۷). مقدمه ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، تهران: سمت، چاپ پانزدهم.

- حسن پور، جعفر و همکاران (۱۳۹۱). «تحولات ماهیتی مرز»، مجموعه مقالات پنجمین کنگره انجمن ژئوپلیتیک ایران، رشت: دانشگاه آزاد اسلامی.
۱. حیدری، محمد (۱۳۸۴). ساختار امنیتی شهرها و مناطق مرزی، تهران: انتشارات دانشکده پلیس مرزی ناجا.
- خاکی، غلامرضا (۱۳۸۷). روش تحقیق با رویکردی به پایان نامه نویسی، تهران، انتشارات بازتاب، چاپ چهارم.
- روشن، علی اصغر و نورالله فرهادیان (۱۳۸۵). فرهنگ اصطلاحات جغرافیای سیاسی - نظامی، تهران: دانشگاه امام حسین، چاپ اول.
- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان گیلان (۱۳۸۹). بخش GIS.
- شرفی، ابوالفضل (۱۳۸۴). جمعیت و امنیت اجتماعی، همایش امنیت اجتماعی - معاونت اجتماعی ناجا اداره کل مطالعات اجتماعی، تهران: انتشارات آشنائی.
- شیبانی، ملیحه (۱۳۸۱). شهروندی و موانع تحقق آن در استان لرستان، تهران: انجمن جامعه شناسی ایران.
- شیبانی، ملیحه (۱۳۸۲) «شهروندی و رفاه اجتماعی»، فصلنامه علمی و پژوهشی رفاه اجتماعی، سال اول، شماره ۴.
- صرافی، مظفر و مجید عبدالهی (۱۳۸۷). تحلیل مفهوم شهروندی و ارزیابی جایگاه آن در قوانین، مقررات مدیریت شهری و فصلنامه پژوهش‌های جغرافیایی عربی، فرانک (۱۳۸۴). بررسی امنیت اجتماعی از دیدگاه شهروندان ۸ شهر کشور، همایش امنیت اجتماعی، تهران: معاونت اجتماعی ناجا.
- علیدوستی، ناصر (۱۳۸۸). «پلیس و آموزش حقوق شهروندی»، فصلنامه حقوق شهروندی، شماره دو.
- علیزاده، سید دانا (۱۳۹۱). «جایگاه و نقش امنیت در توسعه گردشگری شهری»، مجموعه مقالات اولین همایش ملی جغرافیا و گردشگری در هزاره سوم، نجف آباد: دانشگاه آزاد اسلامی.
- فالكس، کیت (۱۳۸۱). شهروندی، ترجمه محمد تقی دلفروز، تهران: کویر.

-ماندل، رابرت (۱۳۷۹). چهره متغیر امنیت ملی، ترجمه پژوهشگرده مطالعات راهبردی، تهران: انتشارات مطالعات راهبردی.

-مرکز آمار ایران (۱۳۸۵). سرشماری عمومی نفوس و مسکن تهران: سازمان آمار ایران.

-نش، کیت؛ اسکات، الن (۱۳۸۸). راهنمای جامعه شناسی سیاسی، ترجمه محمد خضری، فرامرز تقی لو و فرزاد پورسعید، جلد دوم، تهران: پژوهشگرده مطالعات راهبردی.
-هافندورن، هلگا و بالدوین، دیوید (۱۳۸۰). ارزیابی انتقادی در زمینه بین الملل، ترجمه علیرضا طبیب، تهران: نشر نی.

-یزدان پناه درو، کیومرث (۱۳۸۸). تغییرات مدل های ژئوپلیتیک امنیت در عصر حاضر، فصلنامه ژئوپلیتیک، سال پنجم، شماره دوم، پاییز.

-Cohen, R. and Kennedy, P. (2000), *Globel Socioloty*. Landan, mcmillan pres ltd.

-ERYICA. (2003), *European Charter on the Participation of Young People in Local and Regional Life*. Available at: www.youth-partnership.net.

-Richards, M. & WBLLS, A. 2004. "Impacts of illegality & barriers to legality". *Henduras, International Forestry Review*.

-Zedner, Lucia, "Book Review" (2007) *Democracy, Society, and the Government of Security, Theoretical Criminology*, Vol, 11.